

О. А. Чуваков

*д. ю. н., професор, завідувач кафедри кримінального права,
кримінального процесу і криміналістики,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

**ПРО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ
ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗ**

В умовах активізації загроз конституційному ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності України, які набули особливої актуальності в контексті з військовою агресією Російської Федерації, виникає невідкладна необхідність в застосу-

---

ванні ефективних і адекватних заходів з локалізації таких антидержавних проявів. З метою оперативного вирішення таких завдань на державі лежить природний тягар з створення ефективного механізму спрямованого на протидію такої злочинності. В авангарді такої протидії виступають правові норми, закріплені в I розділі Особливої частини Кримінального кодексу України.

Дана обставина свідчить про те, що таких змін потребує ціла низка нормативно-правових приписів, закріплених у I розділі Особливої частини КК України. Так, на нашу думку існуючі ознаки злочинів, передбачених ст. 109 «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади» та ст. 110 «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України», не зовсім відповідають тим загрозам та викликам, які існують у сучасній дійсності.

По-перше, як нам здається, сучасна назва злочину, передбаченого ст. 109 – «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади», не зовсім відповідає сучасній політико-правовій концепції розвитку нашої державності. У контексті з цією обставиною нами пропонується ст. 109 перейменувати на «Політичний екстремізм», а дії, пов'язані зі змовою, публічними закликами і розповсюдженням матеріалів про вчинення таких дій виділити в окрему статтю – ст. 109-1 «Публічні заклики до політичного екстремізму». Оновлені назви, у контексті із зміненими редакціями таких нормативно-правових положень, мотивовані прагненням захистити незламність політико-ідеологічних основ конституційного ладу України, особливо в період існуючого військового конфлікту, виникнення глибокої внутрішньодержавної політичної кризи, активізації всіляких політичних сил екстремістської та сепаратистської спрямованості. Відповідно, нові назви таких злочинів будуть найбільш адекватно відображати сучасну їх соціально-політичну сутність і природу.

По-друге, у цьому зв'язку пропонується внести певні доповнення в зазначені нормативні приписи, що, зокрема, потягне за собою і зміну структури розглянутих норм. Так, ст. 109 КК України необхідно наділити таким змістом:

Стаття 109. Політичний екстремізм

1. Особа, яка вчинила дії, з метою:

- а) насильницької зміни чи повалення конституційного ладу,*
- б) захоплення державної влади, ...*

Тоді як, стаття 109-1 характеризуватиметься таким змістом:

Стаття 109-1. Публічні заклики до політичного екстремізму

1. Особа, яка:

- а) вчинила змову з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади,*
- б) вчинила публічні заклики до насильницької зміни або повалення конституційного ладу чи до захоплення державної влади,*
- в) вчинила розповсюдження матеріалів із закликами до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади, ...*

Такі зміни та доповнення необхідно внести й у зміст ст. 110 – «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України». У новій редакції така норма, на наш погляд, має одержати назву – «Сепаратизм». Вказане формулювання в існуючих умовах, як ніколи, справедливо підкреслює юридичну сутність цього злочину. Подібна аксіома в тому числі знаходить своє логічне підтвердження в наукових розробках вітчизняних дослідників В. С. Батиргарєєвої та Н. В. Нетесу, котрі вивчають феномен сепаратизму [1, с. 65–69]. У зв'язку з цим нами пропонується ст. 110 перейменувати на «Сепаратизм», а дії, пов'язані зі публічними закликами і розповсюдженням матеріалів про вчинення таких дій, виділити в окрему статтю – ст. 110-1 «Публічні заклики до сепаратизму».

Таким чином, згідно з новою редакцією, ст. 110 характеризуватиметься такими ознаками:

Стаття 110. Сепаратизм

1. Особа, яка:

вчинила дії, з метою зміни меж території чи державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, ...

При цьому, стаття 110-1 наділяється наступним змістом:

Стаття 110 -1. Публічні заклики до сепаратизму

1. Особа, яка:

вчинила публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до зміни меж території чи державного кордону України,...

Як свідчить сучасна практика, зазначені в диспозиціях статей 109 та 110 дії також можуть супроводжуватися застосуванням насильства, у тому числі з використанням вогнепальної чи холодної зброї. Такі дії можуть характеризуватись застосуванням як спеціально заздалегідь приготовленої зброї окремими учасниками таких протиправних дій, так і за участю незаконних збройних формувань, що приєдналися до вчинення зазначених злочинних проявів. У цьому зв'язку пропонується наступна редакція нової статті такого розділу, під назвою – «Збройне повстання»:

Стаття 110-2 Збройне повстання

1. Особа, яка:

а) одноосібно або за участі інших осіб організувала збройне повстання з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади або порушення територіальної цілісності України,

б) вчинила збройний опір урядовим військовим підрозділам, покликаним відновити конституційний правопорядок або територіальну цілісність України,

в) є активним учасником збройного повстання з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади або порушення територіальної цілісності України...

Також у поданому нормативному приписі, виділяємо основні форми об'єктивної сторони такого злочину, а саме: «Організація збройного повстання» й «Активна участь у збройному повстанні».

Під організацією збройного повстання потрібно розуміти здійснення різного роду підготовчих дій, спрямованих на активну збройну протидію легітимній владі в Україні. Такі дії можуть бути виражені в: плануванні таких протиправних дій, порушенні в суспільстві вкрай негативного ставлення до існуючої законної

влади, вербуванні майбутніх учасників такого повстання, матеріальному забезпеченні учасників такого повстання, забезпеченні таких учасників необхідними видами зброї тощо.

Активна участь у збройному повстанні має на увазі безпосереднє вчинення різного роду насильницьких дій, поєднаних із застосуванням або спробою застосування зброї для досягнення бажаного злочинного результату.

Таким чином, представлені положення у контексті з процесом реформування чинного кримінального законодавства певною мірою дають можливість удосконалити деякі його положення в частині протидії протиправним посяганням на основі національної безпеки України, а отже, істотно підвищити ефективність боротьби з ними на сучасному етапі охорони конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності нашої держави.

Література

1. Батиргарєєва В. С., Нетеса Н. В. Щодо проблеми визначення кримінально-правових форм сепаратизму. *Право і безпека*. 2014. № 1. С. 65–69.